

Infanteriet i Blekinge

Blekinge är ett landskap som länge har haft en militär prägel. Det gäller främst Karlskrona som är så intimt förknippad med marinen. Staden tillkom till följd av flottans behov och har sedan dess präglats av marinens verksamhet, fortfarande finns flottans huvudbas här.

Däremot har armén och infanteriet en inte lika framträdande plats i bilden av Blekinge. Vi skall här se hur just infanteriet en gång utgjorde en betydande del av landskapets militära förband.

Marinregementet

Berättelsen börjar förvisso i Karlskrona och på örlogsstationen. Där hade man på 1800-talet upprättat ett marininfanteri som garnisonstrupp. Förbandets tjänstgöring bestod i bevakning och tillverkning av ammunition liksom annat stöd åt flottan. Manskaper var förlagda i kasern vid Kyrkogatan och truppen övade på Amiralitetsslätten, nuvarande parkeringsplatsen vid infarten till Örlogshamnen. När föregångaren till den allmänna värnplikten, beväringssystemet, började organiseras fick förbandet ansvar för utbildning av Blekinge beväring som övades vid Näktergalsdalen på Vämö.

Den stora tekniska utvecklingen under 1800-talet medförde att flottans behov förändrades. Segel ersattes av ånga, kanonerna utvecklades och kom att laddas med ammunition som till stor del var fabrikstillverkad. Marininfanteriet, vilket benämndes Marinregementet, hade uppgifter som inte längre var så meningsfulla. Under en debatt i riksdagen beskrevs truppen som ”sysslös samt sprida och underhålla sådan demoralisation, som av dagdriveri alstras”.

Regementet överfördes till infanteriet och vakantsattes i början av 1870-talet. Det innebar en avvecklingsperiod då personalen stannade kvar medan någon ny inte rekryterades. Under denna tid fungerade trupp även från Kronobergs och Kalmar regementen som fästningsinfanteri. 1886 bildades Blekinge bataljon för att utbilda beväringen. Marinregementets befäl överfördes till den nya bataljonen och fortsatte att exercera beväringen på Vämö ett par år. Sedan flyttades verksamheten till bataljonens övningsplats på Bredåkra hed där Blekinge flygflottilj nu är förlagd. Blekinge bataljon hade sin expedition i Ronneby.

Beväringssystemet var som nämnts en form av värnpliktsutbildning vilken infördes 1812 som ett komplement till den indelta och värvade armén. Utbildningstiden var i början bara några dagar men ökade successivt under 1800-talet för att 1892 uppgå till 90 dagar. Tjänstgöringen var inte heller allmän utan delar av åldersklasserna var befriade av olika anledningar. Utbildningen bestod mest av rutinmässiga övningar, enskilt och i trupp. Tjänsten benämndes därför ofta exercis och kallades därför av allmänheten att exercera beväring eller bara ”exera”.

Blekinge bataljon, I 30, bildades i slutet av den här perioden när utbildningstiden hade utökats och inte längre bara varade under några sommarveckor. Förbandet var ovanligt i och med att det bara utbildade beväringen och inte hade några indelta soldater. Annars byggdes försvaret upp av indelningsverket och en del stamanställda förband. De delar av den manliga befolkningen som ingick i indelningsverket tillhörde till stor del Karlskrona örlogsstation eller Kronobergs regemente. Den allmänna värnplikten som vi känner den i dag infördes genom 1901 års härordning, nu blev utbildningstiden 240 dagar för de flesta värnpliktiga.

Flottans huvudstation låg liksom i dag i Karlskrona. Den skyddades av artilleriförband vid kusten och i skärgården. Artilleriet hade till största delen fasta ställningar med större eller mindre befästningar. De samlade trupperna benämndes Karlskrona fästning med befälhavande amiralen som chef.

Karlskrona grenadjärregemente

1901 beslutade riksdagen att Karlskrona fästning, liksom motsvarande förband i Vaxholm, skulle ha besättningstrupper redan i fredstid. Vid denna tid organiserades artilleriet och minanläggningarna vid våra kuster som ett eget truppslag inom marinen – kustartilleriet.

Som en följd av riksdagsbeslutet bildades Karlskrona grenadjärregemente, I 7, genom sammanslagning av Blekinge bataljon och Smålands grenadjärkår vid Ränneslätt. Regementets expedition hade sina lokaler på Västra Amiralitetsgatan som dagens Amiralitetsgata hette innan Alamedan fick eget namn.

Under de första åren var bara en liten del av de värnpliktiga förlagda i Karlskrona då man hade handräckningstrupp på Oscarsvärn. Annars bedrevs huvuddelen av utbildningen fortfarande på Ränneslätt och i Bredåkra. Under 1904 och 1905 flyttade regementet in i nybyggda kaserner på Gräsvik. En liten del av verksamheten stannade kvar i Ronneby där korpralsskolan var förlagd i kasern.

När regementet sattes upp organiserades arbetet av överstelöjtnant Cristofer Lemchen. Han utnämndes till överste och stannade som regementschef i nio år. Senare blev han kommandant för Karlsborgs fästning och slutade som generalmajor.

Regementet drog regelbundet i fält och övade både i Blekinge med marinförband och andra delar av Sydsverige med andra förband ur armén. Runt Karlskrona var övningsobjekten uppdelade på sjö- respektive landfronten. Sjöfronten bestod huvudsakligen av kustartilleriets anläggningar och grenadjärerna övade kust- och strandbevakning i Torhamn, på Senoren, Aspö, Tjurkö och Sturkö. En barack, eller snarare en kasernliknande träbyggnad, flyttades från Bredåkra till Senoren. Landfronten utgjordes av anläggningar till försvar av örlogsbasen vid anfall från landsidan. Den sträckte sig i en halvcirkel norr om Karlskrona.

Första världskriget

Vid utbrottet av första världskriget tillhörde grenadjärerna ett av de fyra infanteriregementen som mobiliserades. Det blev en hetsig stämning i Karlskrona under några dagar. Folk rusade till bankerna för att säkra sina pengar. Kyrkklockorna ringde för att tillkännage mobiliseringen och tusentals militärer anlände till järnvägsstationen, de mobiliserade var både från marinen och olika arméförband. Situationen blev inte bättre av att en del invånare lämnade staden till följd av uppmaning av befälhavande amiralen.

Grenadjärregementet fick order om mobilisering den 3 augusti, fem dagar senare hade man organiserat alla enheter. En del av trupperna transporterades till sina uppgifter på öarna medan andra förlades i skolor och andra lokaler. Inom Karlskrona fästning mobiliserades sammanlagt tiotusen personer, det var enheter ur flottan, kustartilleriet och armén. Arméförbanden bestod av grenadjärerna och ett fästningsingenjörskompani ur Göta ingenjörregemente i Eksjö. Av de 10 000 mobiliserade tillhörde 6 660 armén varav 6 200 var infanterister. I Karlskrona fanns en högvakt som dagligen marscherade längs gatorna med musikkår.

Om grenadjärernas uppgifter vilka betraktades om krigstida kan man inte läsa mycket i äldre litteratur ”allt sådant hör nämligen i mer eller mindre grad samman med de angelägenheter, vilka äro av hemlig natur och därför måste förtigas.”

Tiotusen man i intensiv verksamhet går inte att dölja, de lämnade också spår efter sig i landskapet som vi kan märka än i dag. De senaste åren har sekretessen upphört till stora delar vilket har lättat på förlåten.

När det gäller grenadjärerna kan ett par exempel nämnas, det ena från Sturkö och det andra från Tjurkö. Där hade man ett tiotal år före kriget uppfört infanteriskansar vilka bemannades av vardera ett kompani från grenadjärerna.

Personalen i regementet roterade mellan olika uppgifter, efter en månads bevakningstjänst följde ett par veckor i kasern. Grenadjärerna ägnade sig också åt befästningsarbeten på sjöfronten och Oscarsvärn.

I 1914 års härordning fick regementet en tredje bataljon som organiserades under åren 1915 till 1919. Under första världskriget kom truppavdelningar ur andra arméförband för beredskapstjänst, de organiserades i en fjärde bataljon. Utbildningen i kulsprutetjänst började 1915.

Vämöslätten hade använts som övningsfält sedan 1800-talet. Även om det var ett vackert område, vilket namnet Näktergalsdalen antyder, var det för litet för att stort regemente. Kronan köpte därför in lantegendomarna Silletorp och Rosenholm 1914. Området användes till övningsfält och till förläggning.

1916 var regementet organiserat i tolv kompanier samt ett kulsprutekompani. Sommaren och hösten 1918 drabbades många förband i landet av spanska sjukan vilket fick till följd att tjänstgöringstiden på regementet förkortades.

Första världskriget var en svår tid, inte bara av de länder som drabbades direkt av kriget, utan även i Sverige. Utrikeshandeln var starkt begränsad och vi hade svårt att få in importvaror. Visserligen fanns ett ransoneringssystem men det fungerade inte alla gånger, ofta var det brist på livsmedel som bröd och potatis. Vintern 1917 var särskilt besvärlig vilket ledde till demonstrationer på flera platser. Även de värnpliktiga blev inblandade och det förekom ”hungerdemonstrationer” på en rad garnisonsorter.

I Karlskrona samlades grenadjärer och flottister den 26 april i Hoglands park och på Järnvägstorget. Grenadjärerna uppmanades av sina officerare att gå tillbaka till kasernerna vilket de flesta av dem också gjorde. Däremot stannade flottisterna kvar på stan och gick upp till Stortorget där en stor folkmassa hade samlats av nyfikenhet. En amiral steg upp på Rådhusets trappa och talade till demonstranterna. Detta ledde till ett samtal som utmynnade i att flottisterna utsåg fem förhandlare som skulle träffa amiralen.

Militärrevolten ebbade ut men stämningen var fortfarande hätsk, en skara civila tonåringar drog runt på gatorna och det urartade i vandalisering. Butiksfönster och fönster i sjöofficersmässen och Karlskrona Tidnings redaktion krossades.

Nedrustning

Världskrigets verkningar gav i de flesta länder upphov till längtan efter fred och man hoppades att gräsligheterna inte skulle upprepas. Nationernas Förbund bildades och detta förväntades resultera i en världsomfattande nedrustning.

I denna anda av fredsoptimism tillsattes 1918 en försvarskommission med uppgift att se över försvarets omfattning och organisation. Under kommissionens arbete skulle provisoriska bestämmelser tillämpas. Värnpliktsutbildningen blev kortare, bland annat hölls inga repetitionsövningar.

Nya vapen kom till regementet. 1920 började man utbilda en granatkastarpluton och övningar med kulsprutegevär började 1923. Förutom Gräsvik hade man verksamhet på Rosenholm och fortfarande delvis i Bredåkra medan baracken på Senoren användes på somrarna.

Regementet drabbades också av dödsfall, en löjtnant stupade i tysk tjänst under kriget och 1921 omkom en löjtnant under flygning vid Malmö.

Man hade olika transportmedel. Motorbåten Grenadjären användes för transporter till sjöfronten i skärgården liksom för trafik mellan Gräsvik och Rosenholm. Innan spårvagnstrafiken kom gick särskilda torgturer för de anställdas fruar mellan kasernbryggan på Gräsvik och Borgmästarekajen. 1918 skaffade man en större motorbåt som hade tillhört den ryska marinen. Samma år köptes en personbil med medel ur lägerkassan. Regementet tilldelades en lastbil 1923.

Landstormen var föregångare till senare tiders lokalförsvar och bestod av värnpliktiga ur de äldre åldersklasserna. Enligt reglerna skulle landstormen ha korta repetitionsövningar men sådana genomfördes bara 1916 och 1917. Den bristande utbildningen och befälsbristen ledde till att frivilliga kurser ordnades. Kurserna handlade om olika ämnen med tyngdpunkt på befälsutbildning. 1919 bildades ett landstormsförbund i Blekinge. Landstormsrörelsen var föregångare till organisationen Frivillig befälsutbildning som numera heter Svenska Försvarsutbildningsförbundet.

Kronobergs regementes detachement

Så kom 1925 års försvarsbeslut som innebar att flera regementen lades ned och nära en tredjedel av åldersklasserna grundutbildades över huvud taget inte. Grenadjärregementet I 7 drogs in med ingången av 1928 och personalen överfördes i första hand till Kronobergs regemente, I 11, men också till andra infanteriregementen. Därmed inte sagt att det blekingska infanteriets saga var all. I 7 efterträddes av en avdelning ur I 11 benämnd I 11K. Denna avdelning eller detachement utgjordes av en bataljon, alltså en betydande truppstyrka.

Bataljonen hade tre kompanier och kunde mönstra drygt tusen man på sina stora övningar. Man hade fortfarande uppgifter ute i skärgården och soldaterna utbildades till att använda överskeppningsbåtar. I den övriga utrustningen ingick bland annat kulsprutor, granatkastare och pansarvärnskanoner.

Redan 1917 hade Karlskrona grenadjärregementes soldathemsförening bildats. Föreningen hade ett soldathem på Valhallavägen intill kasernområdet. Här fanns läs- och skrivrum, bibliotek, sällskapsrum liksom lokaler för servering av kaffe och läskedrycker. Soldaterna kunde också njuta av en vacker trädgård. Soldathemmet togs över av I 11 och användes av soldaterna på detachementet.

I 7 och I 11 K var förband där man, liksom vid andra infanteriförband, var van vid att marschera på dammiga grusvägar och strida i skog. Samtidigt var infanteristerna samövade med kustartilleriet och förtrogna med sjögående transporter och de kunde navigera i skärgården. Det innebar omväxlande tjänstgöring i ett fagert landskap.

Redogörelser från befälen vittnar om ett gott samarbete med marinens förband och officerare. Den menige infanteristen kanske inte hade samma relation till de blå, det var väl inte alltid så muntert att göra ett besök inne i Karlskrona i sina vadmalskläder bland alla blåjackor. Det berättas om en infanterist att han gick på stadens gator i sin vanliga mundering med grova marschskor, flottisterna bar nästan alltid lågskor. Några flickor hörde ljudet av klackjärnen och ropade att det kom hästar. De fick svaret ”sällan såg man väl hästar springa efter kossor”. Även om soldaten inte blev svaret skyldig avhöll han sig från vidare besök inne i Karlskrona.

Andra världskriget

Grundutbildningen av de värnpliktiga upphörde 1939 och större delen av I 11K flyttade till Växjö. Till en del fanns detachementet ändå kvar i Karlskrona som en avvecklingsorganisation. Andra världskriget hade brutit ut och värnpliktiga kallades in för beredskapstjänst. Under åren 1939–1940 hade Karlskrona fästning fyra landstormsbataljoner.

1941 bildades Stiftelsen Infanteribesättningens soldathem. Ett kapell med skriv- och läsrum uppfördes på Vanadisgatan i närheten av kasernerna.

Den s k Per-Albinlinjen började byggas vid utbrottet av andra världskriget och bemannades av landstormen. Den utgjordes av täckta värn för i första hand kulsprutor kompletterade med öppna skyttevärn och taggtrådshinder. I landfronten fanns nära hundra värn varav flera var samlade i stödjepunkter, exempelvis vid Ramdalaslätten, Rosenholm och Torskors. Vid några av dessa utfördes även andra fältarbeten som stridsvagnshinder och betongblock för avspärning av vägar och järnväg.

På sjöfronten fanns nästan lika många värn, de skulle användas för att förhindra landstigning på öarna. I andra delar av Blekinge fanns ytterligare värn.

Per-Albinlinjens kulsprutevärn användes in på 1980-talet då en del byggdes om för värnkanoner, då användes kanonerna från gamla stridsvagnar.

Landstormen upphörde 1942 och lokalförsvarsförbanden organiserades under försvarsområden. Infanteristerna lämnade Gräsvik 1943 då kustartilleriregementet kom dit. Kriget och beredskapen gjorde att I 11K inte avvecklades definitivt förrän efter krigsslutet.

Arméförbanden i Blekinges lokalförsvaret lades ned efter hand, de sista upphörde på 1990-talet.

Det som återstår i Blekinge av armén är hemvärdet eller nationella skyddsstyrkorna, dagens hemvärn har uppgifter som liknar infanteriets. Det återstår att se hur länge denna del av försvarsmakten kan få finnas kvar.

Litteratur

- Falk, Hjalmar. Kungl Karlskrona grenadjärregemente 1902-1927. 1928
- Leander, Sigfrid. Kungl Kronobergs regementes detachement i Karlskrona. 1939
- Holmberg, Björn. Arméns förband, skolor och staber – en uppslagsbok. 1993
- Befästningspark Karlskrona. 2001
- Högberg, Leif och Sjöblom, Jörgen. Blekinge – det hemliga landskapet, andra delen. 2004
- Hillbom, Rune. Karlskrona 300 år del II. 1982
- Hillbom, Rune. Karlskrona 300 år del III. 1986
- Kronobergs regemente under 1900-talet. 1996
- Landin, Torgny. Sturkö Skans Antikvarisk förprojektering. Blekinge museum rapport 2004:13
- Bromé, Janrik. Karlskrona stads historia del III, 1862-1930. 1930
- Kungl Kronobergs regemente under fyra sekel. 1967
- Fortifikationen 350 år. 1986
- Sveriges försvar, del 1. 1927
- Rehnberg, Mats. Med blekingepojkar i fält. Blekingeboken 1942